

BOSHLANG'ICH TA'LIMDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIYASI

Burxonova Dilnoza Bahodir qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 23-4-guruh talabasi.

Elamonova Dildora Sur'at qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 23-3-guruh talabasi.

Ibodova Nasiba Muhammadi qizi

Alfraganus universiteti Pedagogika fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 23-3-guruh talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolda boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari yoritib berilgan, boshlang'ich sinf o'quvchilarning darslarga bo'lgan munosabti, ulardagi psixologik va fiziologik xususiyatlari berilgan. Axloqiy va hissiy munosabatlari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: hissiy rivojlanish, fiziologik xususiyatlar, axloqiy me'yorlar, o'quvchilarning intellekti, muloqot jarayoni, kognitiv jarayonlar, neyropsixologik xususiyatlari.

Bolalar psixologiyasi - psixologiya sohasi, bolalar psixologik rivojlanishining umumiy va alohida xususiyatlarini, turli yosh bosqichlarida bu jarayon qanday kechishi, uni harakatlantiruvchi kuchlar va qonuniyatlarni tadqiq qiladi. Shu sababli bolalar psixologiyasini ko'pincha „Yosh psixologiyasi“ deb ataydilar.

Bolalar psixologiyasi bolalarda psixik jarayonlar (ma'rifiy, nutqiy, hissiy, irodaviy va hokazo) paydo bo'lishi va rivojlanishini, psixik xususiyatlar qaror topishini, xilma-xil faoliyatning (o'yinlar, o'qish, mehnat) rivojlanishini, bolaning shaxs sifatida shakllanishini o'rganadi. Bolalar psixologiyasi umumiy psixologiyada ishlab chiqilgan tadqiqot usullaridan foydalanadi, biroq uni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari bor. Bola shaxsi yosh xususiyatlarini o'rganishda ko'ndalang, kesma va longityud deb nomlangan tadqiqotlar o'tkaziladi.

Birinchi holatda birgina psixik jarayonning o'zi bir vaqtda turli yosh guruhlariga taalluqli bo'lgan bolalarda tadqiq qilinadi. Ikkinchi holatda (longityud) esa ma'lum bir (alohida tanlab olingan) bolalarning psixik xususiyatlari ko'p yillar davomida tadqiq qilinadi. Bu esa o'z navbatida ular psixikasi rivojlanishining umumiy kechishini kuzatish imkoniyatini beradi. Bolalar psixologiyasida asosan ota-onalarga bolaga unga bo'lgan ishonch, hurmat, qo'llab-quvvatlash, unga bo'lgan e'tiborlarini his qildirish. Mumkin bo'lgan va mumkin bo'lmagan holatlar o'rgatiladi.

Bola dunyoni, atrofni ota-ona ko'zlari bilan anglaydi. Ota-onaga nima yomon

bo'lsa, bola shuni yomon deb hisoblaydi. Ota-ona kimni xush ko'rsa, bola uchun u inson yaxshi bo'ladi. Bu holat bolani 10-12 yoshiga qadar davom etadi. Undan keyin bola o'zi xulosa qilishga o'rganishni boshlaydi. Shunday ekan, bolaning har bir harakati – bu ko'zgidagi sizning aksingiz.

Bolalar psixologiyasi 19-asr o'rtalarida mustaqil fan sifatida ajralib chiqq boshladi. U pedagogika psixologiyasi, pedagogika, oliy asab faoliyati fiziologiyasi bilan chambarchas bog'langandir. Uning ma'lumot va xulosalari yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash nazariyasi va amaliyoti uchun, umumiy psixologiya uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda Bolalar psixologiyasi masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Boshlang'ich maktab yoshidagi rivojlanishning psixologik xususiyatlari. Boshlang'ich maktab yoshida bolaning nafaqat jismoniy rivojlanishida, balki aqliy rivojlanishida ham sezilarli o'zgarishlar ro'y beradi: kognitiv soha sifat jihatidan o'zgaradi, shaxsiyat shakllanadi, tengdoshlar va kattalar bilan munosabatlarning murakkab tizimi shakllanadi. Tizimli ta'limga o'tish bolalarning aqliy faoliyatiga yuqori talablarni qo'yadi, bu hali yosh o'quvchilarda beqaror, charchoqqa chidamlilik past. Garchi bu ko'rsatkichlar yosh bilan ortib borayotgan bo'lsa-da, umuman olganda, kichik yoshdagi o'quvchilarning mehnat unumdorligi va sifati yuqori sinf o'quvchilarining tegishli ko'rsatkichlarining yarmini tashkil qiladi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi etakchilik - ta'lim faoliyati. U ushbu yoshdagi bolalar psixikasining rivojlanishida sodir bo'layotgan eng muhim o'zgarishlarni belgilaydi. Ushbu faoliyatning bir qismi sifatida kichik yoshdagi o'quvchilarning rivojlanishidagi eng muhim yutuqlarni tavsiflovchi va keyingi yosh bosqichida rivojlanishni ta'minlaydigan asos bo'lgan psixologik neoplazmalar shakllanadi.

Boshlang'ich maktab yoshi - kognitiv jarayonlarning jadal rivojlanishi va sifat jihatidan o'zgarishi davri: ular vositachilik xarakteriga ega bo'lib, ongli va o'zboshimchalik bilan bo'lishni boshlaydilar. Bola asta-sekin aqliy jarayonlarini o'zlashtiradi, idrokni, e'tiborni, xotirani nazorat qilishni o'rganadi. Birinchi sinf o'quvchisi aqliy rivojlanishi nuqtai nazaridan maktabgacha yoshdagi bola bo'lib qoladi. U maktabgacha yoshga xos bo'lgan fikrlashning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qoladi. Boshlang'ich maktab yoshida fikrlash asosiy vazifaga aylanadi. Tafakkur jarayonlarining o'zi jadal rivojlanmoqda va qayta tuzilmoqda. Boshqa psixik funktsiyalarning rivojlanishi intellektga bog'liq.

Vizual -majoziy fikrlashdan og'zaki- mantiqiy fikrlashga o'tish tugallanmoqda. Bolada mantiqiy to'g'ri fikrlash rivojlanadi. Maktab ta'limi shunday tuzilganki, og'zaki-mantiqiy fikrlash asosan rivojlanadi. Agar maktabda o'qishning dastlabki ikki yilida bolalar ko'rgazmali namunalar bilan ko'p ishlasa, keyingi sinflarda bunday ishlarning hajmi kamayadi. Ta'lim faoliyatida obrazli tafakkur tobora kamayib bormoqda.

Boshlang'ich maktab yoshining oxirida (va undan keyin) individual farqlar paydo bo'ladi: bolalar o'rtasida psixologlar o'rganish muammolarini og'zaki ravishda osonlikcha hal qiladigan "nazariylar" yoki "tafakkurchilar" guruhlarini, vizualizatsiya va amaliy harakatlarga tayanishga muhtoj bo'lgan "amaliyotchilar" guruhlarini ajratadilar. yorqin majoziy fikrlash bilan "rassomlar". Aynan boshlang'ich maktab yoshida diqqat rivojlanadi.

Bu psixik funktsiyani shakllantirmasdan turib, o'quv jarayonini amalga oshirish mumkin emas. Darsda o'qituvchi o'quvchilar e'tiborini o'quv materialiga qaratadi, uni uzoq vaqt ushlab turadi. Kichikroq o'quvchi 10-20 daqiqa davomida diqqatini bir narsaga qaratishi mumkin. Ba'zi yosh xususiyatlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatiga xosdir. Asosiysi, ixtiyoriy e'tiborning zaifligi. E'tiborni ixtiyoriy tartibga solish, uni boshlang'ich maktab yoshida boshqarish imkoniyatlari cheklangan. Boshlang'ich maktab yoshida beixtiyor diqqat ancha yaxshi rivojlangan. Har bir yangi, kutilmagan, yorqin, qiziqarli narsa o'z-o'zidan o'quvchilarning e'tiborini jalb qiladi, ular hech qanday kuch sarflamaydilar. Sanguine odamharakatchan, notinch, gapiradi, lekin uning darslardagi javoblari uning sinf bilan ishlayotganligini ko'rsatadi.

Flegmatik va melankolik passiv, letargik, beparvo ko'rinadi. Lekin aslida ular o'rganilayotgan mavzuga e'tibor qaratganligi o'qituvchining savollariga bergan javoblaridan dalolat beradi. Ba'zi bolalar e'tiborsiz. Buning sabablari har xil: ba'zilarida - fikrlashning dangasaligi, boshqalarda - o'rganishga jiddiy munosabatning yo'qligi, boshqalarda - markaziy asab tizimining qo'zg'aluvchanligi va boshqalar.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich maktab o'quvchilari dastlab o'quv vazifalari nuqtai nazaridan nima muhimligini emas, balki ularda eng katta taassurot qoldirgan narsalarni eslaydilar: nima qiziqarli, hissiy jihatdan rangli, kutilmagan yoki yangi. Kichik yoshdagi o'quvchilar yaxshi mexanik xotiraga ega. Ularning ko'pchiligi boshlang'ich maktabda o'qish davomida o'quv testlarini mexanik ravishda yodlab oladi, bu esa o'rta sinflarda material murakkabroq va hajm jihatidan kattalashganda sezilarli qiyinchiliklarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yusupov, U. (2022). Gaybullayeva M. Yoshlarning ijodiy tafakkurini shakllantirish. Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar, 1(1), 515-518.
2. Nikolaevich, U. P., & XXX, S. A. (2022). Emotional Intelligence and its Adolescents Being an Exemplary. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 15, 139-145.
3. Yusupov, U. (2022). Ergasheva M. Bolada axloqiy va madaniy malakalarni shakllantirishda oilaning roli. Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb

muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar, 1(1), 442-445.

4. Юсупов, У., & Ермаматова, Г. (2022). Deviant xulq-atvor shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari. Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы, 1(1), 448-450.

5. Salim o'g'li, Y. U. (2022). PSIXOLOGIK AXBOROT XAVFSIZLIGI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 66-72.

6. Yusupov, U., & Baxtiyorova, M. (2022). Ijtimoiy gender stereotiplar. Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar, 1(1), 452-455.